

Legitimiteit van militair optreden

Het tijdperk George W. Bush wordt getypeerd door twee ongekende en onorthodoxe terreuraanslagen én twee oorlogen. Het is aan anderen een oordeel uit te spreken over (het beleid van) de vorige regering van de Verenigde Staten. Dat ligt anders als het gaat om opvattingen of gedachten die aan de krijgswetenschap gerelateerd zijn, en om die reden juist aandacht verdienen.

President Barack Obama nam in zijn inaugurele rede duidelijk afstand van het beleid van zijn voorganger die, nota bene, op enkele meters afstand moest toehoren. Sprekend over defensie wees Obama de ‘valse keuze tussen veiligheid en idealen’ af. ‘Our Founding Fathers, faced with perils we can scarcely imagine, drafted a charter to assure the rule of law and the rights of man, a charter expanded by the blood of generations. Those ideals still light the world, and we will not give them up for expedience’s sake’, aldus de president.

Anders gezegd: de nieuwe Amerikaanse regering stelt zich op het standpunt dat veiligheid ook mogelijk is met behoud voor een aantal fundamentele principes, zoals respect voor mensenrechten en de rechtsorde. Zelfs als, of vooral wanneer, een natie in gevaar is en de veiligheid van de staat en zijn bevolking in het geding is, moet de legitimiteit van het overheidshandelen gegarandeerd zijn.

Legitimiteit van overheidshandelen is een grondbeginsel van westerse democratische rechtsstaten. Als afgeleide daarvan kent ook de Nederlandse krijgsmacht grondbeginselen.

Zij fungeren als ‘fundamentele regels voor het gebruik van militaire middelen op strategisch, operationeel en tactisch niveau van optreden’.¹ Legitimiteit van militair optreden wordt in een aantal Nederlandse doctrinepublicaties expliciet als grondbeginsel aangeduid. Legitimiteit heeft een juridische en een sociale component. De juridische component bestaat uit een rechtsgrondslag voor de inzet en respect voor de vigerende rechtsregels tijdens de inzet. Militair optreden dient plaats te vinden met inachtneming van regels van nationaal en internationaal recht naar ‘letter’ en ‘geest’, aldus LDP-1.² De sociale component betreft het draagvlak voor de uitvoering van de militaire operatie. Legitimiteit en daarmee ook het behoud van draagvlak kan worden beïnvloed door ontwikkelingen op het gevechtsveld. Zo tasten bijvoorbeeld schendingen van rechtsregels (excessen of oorlogsmisdrijven) de legitimiteit van operaties aan.

Samenvattend: de fundamentele regel van legitimiteit van militair (tactisch, operationeel en strategisch) optreden vereist draagvlak, een rechtsgrondslag en respect voor rechtsregels. Het is vanuit dit perspectief de moeite waard de twee oorlogen uit de periode Bush jr. onder de loep te nemen. Deze oorlogen maken in de Amerikaanse optiek onderdeel uit van de zogeheten *War on Terror*.

De legitimiteit van de Amerikaanse militaire reactie op ‘9/11’, *Operation Enduring Freedom*, was evident. Er was (logischerwijs) draagvlak in het zwaar aangeslagen en verontwaardigde *homeland*. Minstens zo belangrijk was het feit dat de Verenigde Staten op wereldwijde steun en begrip voor zijn reactie kon rekenen.

1 *Nederlandse Defensie Doctrine* (2005) blz. 55.

2 *Militaire Doctrine, Landmachtdoctrinepublicatie 1* (1996) blz. 94.

Bovendien twijfelde slechts een enkele staat openlijk aan de rechtsgrondslag van *Enduring Freedom*.

De eerst legitieme barstjes verschenen met de geheimzinnigheid rond de gevangenne en behandeling van de zogenoemde *unlawful combatants*, strijders van al-Qaida en de Taliban. Aantijgingen over CIA-vluchten, geheime gevangenissen en *extraordinary rendition* volgden later. Barstjes werden scheuren, en wie zich goed verdiept in Guantanamo Bay, neemt kennis van het eroderende effect van het nu afgewezen beleid. Juridische barstjes, scheuren en zwarte gaten, die wereldwijd tot verlies aan maatschappelijk en politiek draagvlak voor het construct van de *War on Terror* hebben geleid.

Het gebrek aan legitimiteit van *Operation Iraqi Freedom* versterkte het eroderende effect. Het brede internationale draagvlak dat *Enduring Freedom* typeerde, ontbrak vanaf de aanvang van de operatie. Honderdduizenden demonstreerden in en buiten de Verenigde Staten tegen de missie. En met het oplopen van de verliezen kalfde ook de nationale steun langzaam af. Maar bovenal stond de rechtsgrondslag en dus de rechtmatigheid van het Amerikaanse optreden ter discussie. Hoewel de *War on Terror* naar Irak werd uitgebreid, concludeerde de Amerikaanse commissie die de al-Qaida-aanslagen van 2001 onderzocht dat ieder verband tussen Irak en '9/11' ontbrak. Of zelfverdediging aan de orde was en een beroep kon worden gedaan op oude VN-resoluties, werd bekritiseerd. Abu Ghraib was een pijnlijke smet op het al geschonden blazoen.

Voor krijgswetenschappers zijn de oorlogen object van onderzoek. Doctrinaire onderwerpen zoals de grondbeginselen van militair optreden, waaronder legitimiteit, maken deel uit van dit object.

Obama's inaugurele rede bevat een bevestiging van de fundamentele waarde van legitimiteit. Zijn aangekondigde sluiting van Guantanamo Bay en zijn intrekking van de vijftien – door voormalig defensie-minister Rumsfeld geautoriseerde – 'liberale' ondervragingstechnieken, tonen aan dat het de Verenigde Staten – ook

De Nederlandse Defensie Doctrine erkent legitimiteit als grondbeginsel slechts impliciet

in militaire operaties en oorlogen – weer menens is met respect voor rechtsregels en de mensenrechten. Oftewel: dat legitimiteit een grondbeginsel is dat niet mag wijken voor het streven naar veiligheid.

Legitimiteit (draagvlak, rechtsgrondslag en respect voor rechtsregels) wordt in onze Nederlandse Defensie Doctrine slechts impliciet als grondbeginsel erkend. Vreemd genoeg ontbeert dit centrale beginsel een expliciete vermelding in deze doctrine. Het zou goed zijn dit in een tweede druk te corrigeren, zodat duidelijk is dat veiligheid en legitimiteit elkaar niet uit mogen sluiten. ■